

COLECȚIE
DE
Nuvele Istorice
ȘI
DIFERITE DISCURSURI

Publicate în ziarul

Curierul Satelor

De vîndare la librăriile din Buzău.
Pentru comande să se adreseze Administrației
ziarului „Curierul Satelor“

PREȚUL 50 B.

BUZEU TIPOGRAFIA AL. GEORGESCU
1898.

821
1134

Alexandru Petriceicu Hașdău

DOMNIA ARNĂUTULUI

NUVELĂ ISTORICĂ

Buzău, Tip. Al. Georgescu, Calea Unirei 155

1898.

PREFAȚA

Sînt multe scrieri vechi de un mare interes atît literal cît și istoric, dar care se pierd ne mai reproducându-se.

Ast fel este *Domnia Arnăutului*, de *Alexandru Hașdău*, din care scriere abia se mai pot găsi patru, mult, cincî exemplare, Gróză, haiducul, care se află numai în *columna lui Traian*, discursul Episcopului Chesarie pronunțat cu ocazia instalării sale pe scaunul Episcopiei Buzău și pe care a bine-voit a ni le procura D. B. Iorgulescu directorul liceului de aci, și le am publicat în colónele țiarului „*Curierul Satelor*“.

Însă mai mulți dintre cititori ne a cerut a le tipări în broșuri, ca să se împrăștie mai mult mai ales, că în foi de jurnale se pierd. Cedând acestei dorinți a cititorilor noștri, le am retipărit fădend o broșură și pe lângă cele de sus notate am mai adăogat un discurs al D-lui N. Ionescu Directorul școlei No. 1 de băeți din Buzău, pronunțat cu ocazia punerii temelii a două școle, care solemnitate a avut loc în anul 1887 Iunie 28 sub președenția D-lui Dimitrie Sturdza, pe atunci Ministru al instrucțiunei publice, precum și un discurs al D-lui B. Iorgulescu, Directorul liceului de aici, ținut cu ocazia sărbătorii de 10 Maiu 1897. în care se face istoricul crângului, și care pentru cetățenii Buzoeni are un mare interes.

Administrația țiarului
„*Curierul Satelor*“.

DOMNIA ARNĂUTULUI

I

Bogat și vestit este Vodă Istrat Dabigă; nu e bogat prin aur unguresc, nici prin argint leșesc, ci-î bogat prin fieă-sa Domnița Dafna; nu e vestit prin splendoră curții, ca Alesandru cel Bun, nici prin răsbóe peste Carpați și peste Nistru ca Ștefan cel mare, ci-î vestit prin fieă-sa Domnița Dafna.

Numai o fieă avea Istrat-Vodă, numai una ca un sóre în alba ți, numai una ca o lună în neagra nópte; și mândră era fică-sa Domnița Dafna, mai mândră de cât brândușa în zorile primă-verei, mai mândră de cât mărul domnesc în apusul tómei; mlădiosu-î trupușor părea ca vița de la Odobesci sau ca plopul de Țarigrad, înălțându-și trunchiul pe malul Nistrului,

ochii săi erau albaștri, ca fața cerului și sprâncenile negre, ca aripa corbului; luminoșele-i plete, lucind ca aurul ce sticlește prin undele auróseï Bistrițe, desmerdau și sărutau nisce grumaji, ca peptul lebedei dunărene. N'a mai fost în tótă țara Moldóveï o altă zână, ca Domnița Dafna a lui Istrat-Vodă, n'a mai fost de când nu mai era Domnița Rossanda a lui Vodă Vasile Lupul.

Și magnații ungurești, și domniile leșești, și Vodă muntenesc, și craiul Ardélului doriau, care mai de care a se încuscri cu Istrati Dabigia, dar anevoie se putea căpăta cuvântul Domniței, și mai anevoie mână, iar inima și mai anevoie: nici în țara ungurească, nici în laturea leșească, nici la munteni și la Ardeleni, nu se găsia nimeni de potrivea frumóseï Dafne!

Intre curtenii cei străluciți și numeroși ai lui Vodă Istrat, slujia un jiuve Arnăut Dumitru Duca, iubitul Domnului și al Divanului, atât de fin, încât cu greu se putea bănuï obscura'i origine, și atât de viclén, în cât isbutise a câștiga amorul și stima tuturor.

Infocat ca cerul de vară al căldurosului Epir și hotărât, ca grozavul hamger

al haiducului din munții Albaniei, căminarul Duca nu putea să vadă cu sânge rece pe frumoasa Domniță, și neputând s'o vadă cu sânge rece, nu putea să-și ascunză flacăra, nu putea să-și ascunză precum în pepturile cele vulgare se ascunde o mică scântee sub o grămadă de cenușe.

Duca iubia pe Domnița, dar ce enormă distanță între un biet căminar și unica fiică a bogatului și vestitului Vodă Istrat Dabigia.

Duca iubia pe Dafna, dar nu-l iubia Dafna pe dânsul: ochii lui mari și încrușițați, sprâncenile sale dese și posomorâte, tăitura obrazului grosolană și sălbatecă îi însuffla fără voe o mișcare de frică.

Fineța și viclenia Arnăutului putea să ametească pe toți, afară de Domnița Dafna, care căuta frumosul în frumos.

„Ea nu mă iubesc”, — își zise o dată Duca, ședând singur singurel, cufundat în adâncă cugetare, pe care o întrerupeau numai bătăile inimii. „Ea nu mă iubesc, dar va fi a mea! Va fi a mea, precum este adevărat, că m'a născut întunericul „Balcanilor!”

II.

Mare sgomot, mare vuet, mare sărbătoare în palatul lui Dabigia-vodă : sună mușica națională, resună naționalele balade și doine, sună și resună, căci este ultima zi de veselie în curtea Măriei Sale, uade pentru ultima oră se va arăta Domnița Dafna.

Induplecat de nestrămutatul dor al fiicei sale de a intra într'o sântă monăstire, căsătorită acolo cu Credința, cu Speranța și cu iubirea din'naintea altarului Mântuitorului și al Precuratei Feciore.— bătrânul Vodă dete un mare ospăț, pentru toți locuitorii capitalei, cari să pótă privi în sânul lor pentru cea din urmă dată pe duiósa Dafnă, pentru cea din urmă dată îmbrăcată în instelata'i haina domnească, pentru cea din urmă dată înprăștiind zâmbete și cuvinte într'o voiósă adunare lumească, pentru cea din urmă dată!

A doua zi nimeni nu era să mai recunósă, într'o neagră rasă, sub un vâl negru și cu negre mătăni, pe lumiaosul inger, ale cărui raze robiau tóte animele cu o zi înaintea!

Deja se apropia capătul banchetului deja d'abia mai vibra vióra, deja amortiaă cântecele, când Domnița Dafna, sórele la

apus al tuturilor veseliei curții, a înaintat d'o dată în mijlocul óspeților, însoțită de șase fete de boeri, întonând cu acordul alăutei melancolica plângere a copilei române, când plécă la casa mirelui...

Maî sumbru de cât toți mesenii era căminarul Duca, părând în acea serbare comună asemenea negrulului nor purtător de trăsnete, când se ivește pe cer gata a acoperi lumina.

El nu lua nici o parte la cântece, el nu lua nici o parte la jocuri, el trecea încruntat pe lângă fie-care, el observa pe fie-care, el nu vorbea nimănu și nimănu nu răspundea la vorbă.

—Căminare Dumitre!— îi dîse cu blândețe Istrat-Vodă chemându-l la picioarele tronului. Tu ai slujit Domniței cu credință și cu dreptate, maî fă-î dar cea de pe urmă slujbă; rógă-din parte-mi pe prea sfîntul părinte mitropolit Dositeiû și pe sfîntii vlădici de Rădăuș și de Roman, ca s'o bine-cuvinteze în fața întregului popor.

Domnul plîngea.

Ca fulgerul când șerpuește prin negură, ast-fel a scânteiat ochii cei încrucișați ai lui Duca, aruncând o infernală căutătură asupra Domniței Dafna.

Apoi a plecat până jos capul de'naintea lui Vodă, încă o dată, de trei ori și — a eșit.

III.

Foc! Foc! Palatul arde — resuna în totă capitala.

Călărașii Agiei sburau cu enorme buți cu apă spre Curte, pe când în splendidele odăi princiare nimeni nu scia încă, nimeni nu simțea pericolul, căci para incendiului din afară, vădută din interiorul palatului, se cofunda cu strălucita iluminățiune a edificului domnesc, lăsând a crede, că totul este un simplu efect premeditat al sărbătorii.

Numai Domnița Dafna, urându-i se lungimea și neastâmpărul banchetului și dorind cât mai curând a împlini prin retragere la singurătate visul pioșei sale inimă, presimția într'un mod nedefinit o coborâre în aceste valuri de foc și apropiindu-se cu Istrat-Vodă de fereastră, îi dăduse c'un melancolic suris, jucând asupra cuvintelor: „lumina vrea să mă oprească în lume!”

În fine strigătele călărașilor Agiei, țipetele mulțimii, larma tobelor și clăpotele deșteptării din nesciință vesela soție-lă domnească; dar toate intrările și eșirile palatului erau deja în văpae.

Bătrânul vodă, strângând cu disperare la pept pe unica-i fiică, cerea de la toți s'o scape numai pe dânsa, promițând mântuitorului tron și comóre, dându-i tot ce putea și tot ce-i era peste putință!

— O nu, nu! repetă tânăra Domniță. Nu pe mine! Scăpați pe tata! Inima și mâna mea sunt prețul vieței sale.

— Dómne, Dómne! Fiica mea!

— Dómne, Dómne! Tata!

Dar boerii și curtenii uitând pentru prima óră servilismul în fața morții, se gândiau fie care numai la sine, invocând în ajutorul său pe toți fericiții Cerului, pe maica Domnului, pe sfinta Paraschiva, pe mucenicul Ion din Suceava.

IV.

Cine-i acest om negru, pârlit ca cărbunarul de la Orheiū sau ca păcurarul din codrii Tigheciului? El străbătu prin scântei ca șuerul vântului, el urcă din tréptă 'n tréptă o scară pe jumătate arsă, el înfruntă elementele și intră.

Pe cine 'ntrébă? Ce vrea? Ce doresce?
— Unde-i dânsa! Lăsați-mă la dânsa!
Dați-mi-o pe dânsa!

Neașteptata aparițiune a omului celui

negru în mijlocul sălei de serbare, în momentul când toți steteau înlemnii de grozăvia incendiului, măresce spaima generală: moșnegii și babele încep a face cruce, șoptind: „fugi, Satană!"; tinerii apucă săbiile și pumnalele, uitând că din dosul teribilului necunoscut îi așteaptă focul, care nu se teme de sabie și de pumnale; sficiosele copile se ascund în colțuri, se ascund sub mese, se ascund în umbra columnelor de marmură, tremurând și necutezând a plânge.

Numai Vodă și Domnița n'a făcut nici o mișcare, rămânând îmbrățișați fără să scie ceia-ce se petrece.

— Trăesce! Viuă! aici! A mea! Esclama cu estas omul cel negru, apoi să repede, înhață cu o mână pe Istrat-Vodă și cu cea-l'altă pe Domnița Dafna, îi ridică sus cu o forță erculeană, scóte un chiot de bucurie și dispare.

Agia a scăpat palatul; puținii dintre óspeți au devenit victima focului; dar unde-î Domnul? unde-î Domnița?

În poporul cel superstițios al capitalei în aceia-și nópte s'a respândit vestea, cum că duhul iadului a răpit familia princiară.

Deja boerii disputa despre alegerea u-

nuî nou Vodă, iar țara ȳice ca tot-d'a-una: bun a fost răposatul.

V.

Aș a sună tradițiunea despre începuturile mării Arnăutului Dumitru Duca.

Născut în munții Balcani, crescut de cătră bandiții Albaniei în pescerile de la Rodoboii, acest aventurar  a reușit numai prin crimă a se înrudi cu familia princiară Dabija, incendiind el însuși palatul domnesc pentru a scăpa apoi din flac re pe Domnița Dafna lu nd-o de soție drept resplata mincinosului eroism.

Peste câte-va luni murind b tr nul Vodă, sdruncinat de anii și mai cu seamă de teribila emoțiune a ultimei catastrofe, boerii aleseră la domnie pe ginerele răposatului, carele'i c știgase pe toți prin bani, prin făgăduințe, prin cabale.

Ast-fel Duca își ajunse ținta: un singur act de scelerateț  i-a procurat tot-d'o-dată m na Domniței Dafna și tronul poporului moldovenesc.

El n'a zăbovit a le amăgi pe am ndouă.

C lc nd credința către soție, Duca introduse în palat un harem cu șase concubine; c lc nd credința către națiune, a

inceput, să-și bată joc de țară prin biruri și prin torture.

Poporul gemea și—căuta un resbunător.

Resbunătorii sunt tot-d'a-una gata, dar—pândesc o ocaziune.

VI.

Principală victimă a cruzimii și lăcomiei lui Duca-vodă a fost Armenii.

Incă din zilele lui Alexandru cel Bun această pacinică și laborioasă coloniă, venită la noi din extremitatea orientului, dobândise în Moldova mai multe privilegii comerciale, stabilindu-se mai cu preferință în cele șase orașe: Suceva, Iași, Roman, Hotin, Vaslui, și Dorohoi.

De atunci încôce, în curs de trei veacuri, industria și economia au grămădit nenumărate averi și tesaure în mâinele burgesiei armene, fără să fi trăsnit în capul vre-unui Domn român de a răpi de la dânșii ceea ce dobândiseră prin muncă.

Duca-vodă a turburat cel de'ntâi această activă și liniștită poporațiune.

Basându-se pe vechile crisóve domnesci, Armenii declarară cu tărie, că nu vor da fiscului nici un ban *peste obicei*.

Pe dată visternicii și armășeii primiră porunca de a sparge casele preinșilor re-

sculătorii, de a pune mâna pe tot ce vor găsi acolo, de a nu cruța bătrâni, femei, copii, răspundând prin pușcă și prin sabie la orî-ce încercare de rezistență.

Dis, făcut.

VII.

Trăia pe atunci în Iași Arménul Ovanes Pascal, atât de putinte prin bogăție și atât de ilustru prin înrudire cu Patriarhii de la Ecimiadzin, încât tótă Armenimea din țară și chiar din streinătate îi da titlul de principe, privind la dânsul cu venerațiune, cu iubire și cu speranță, în așteptare ca sa-i scape el și numai el din ghiarele lui Duca-vodă.

Un cuvânt din partea acestui corifeu al emigrațiunii, lesne ar fi mișcat pe toți Armenii din Moldova a trece cu grămada peste hotare sau a-și apăra în întru avutul cu arma 'n mână.

Dar pascal tăcea: el nu vedea și nu aușia nimic.

Deja Armenii începeau a'l bănuși de a fi înțeleș în taină cu Curtea Domnăscă.

În adevăr, în mijlocul cataclismeî generale numai el sta neatins de urgia lui Duca-vodă, remânând neclintit, ca o stân-

că d'asupra luciului mării în momentul grozavei furtune.

Dar îi va veni și lui rândul...

VIII.

Avea Ovanes Pascal o fiică, numită Hanca, în care natura se părea a fi grămidit toate perfecțiunile, ce se pot găsi din când în când numai d'ora în Asia, primordialul légën al frumuseței.

Părul ei era negru ca prețiosul lemn al ebenului și m'ole ca m'etasea persiană.

Sprêncenele'i, arcate ca dunga curcubeului, umbriaă nisce ochi, în cari ȕia se 'ngâna cu noptea într'un sublim întu-neric de lumină.

Pe obrazii săi virginali, ca piscul Araratului, până la care nu ajunsese nici o dată pasul muritorului, înfloriaă trandafirii și criniă din văile Cașemirului.

Buzele 'i erau ca o picătură de sânge de porumbiță, căđut într'o picătură de lapte.

Sinu'i ondula ca puful, purtat în primă-vară pe aripele zefirului.

Corpu'i era nalt și gingaș, ca cedrul de pe culmea Livanului.

Maă frumósă de cât însăși frumusețea, b'etrâmul său tată o iubia maă mult, de cât ceia-ce se numesce iubire.

IX.

Precum era Ovanes Pascal pentru Armeni și Hanca pentru Ovanes Pascal, tot ast-fel pentru poporul moldoveanu era marele sardar de Orheiu și de Soroca Mihalcea Hâncu: o rață de speranță.

Născut dintr'un nēm vechiu și strălucit, carele venise din Maramureș cu Dragoș-vodă; înzestrat cu o intelegință iute și pătrunțetóre; frumos la corp și frumos la suflet; — Mihalcea Hâncu, pe lângă tóte astea, mai avea o voință tare și nes-trămutată, unită cu o minunată forță fizică, tot așa de oțelită, ca și voința'i.

Pe când pestrița mulțime a boerilor se 'ngenuchia în t'căloșiă la picióarele lui Duca, numai Hâncu ținea fruntea sus, cutezând a se opune tuturor poruncilor și tuturor dorințelor cumplitului vodă.

Afară din palat el se rețima pe amorul óstii, gata a-l apëra contra orï-cării uneltiri domnesci, iar când se ducea la curte, se rețima pe teribila'i sabie și pe cămașa de fer, de care nu se despărția nici o dată.

Adesea Arnăutul Duca tremura în mijlocul Divanului de 'naintea acestui gigante, carele nu se sfiise într'o și a-i respun-

de verde în față: Vodă vrea, Hâncu ba!— o
espresiune devenită de atunci proverbială.

X.

Sardarul Mihalcea iubia pe Hanca și
Hanca iubia pe sardarul Mihalcea.

Ovanes Pascal o scia aceasta.

Dar prejudețul vulgar opria însoțirea
unui Român cu o Armeancă, deși o per-
mitea cu o Maghiară sau o Polonă, iar
popii împedicau orî-ce legătură între un
creștin de dreaptă credință și o eretică
din legea afurisitului Ariu.

Hâncu și Ovanes nesocotiau d'o potri-
vă în fundul animilor această bigotă ru-
gină a secolului, însă nu putea s'o în-
frunte d'o cam dată fără pericol pentru
scumpa lor Hanca, și numai aceasta în-
târșia ora căsătoriei în așteptarea unei
dile mai fericite.

Până atunci sub vâlul nopții, sardarul
se 'ntroducea pe furișu în locuința lui
Pascal, unde-l primia órba încredere, că
un Hâncu nu pôte să înșele.

Iar poporul moldovean, sdrobit de ti-
rania unui venetic, se 'ntreba cu nerăbdare

—Ce face viteazul Mihalcea?

XI.

Duca-vodă era lacom ca toți tiranii și ca toți tiranii, era desfrânat.

El scia despre avuțiile lui Pascal, el scia despre frumusețea Hancâi, și știind acestea, el sughița dupe aurul Armeanului și după amorul Armencei.

Dar legătura lor cu marele sardar de Orhei și de Soroca îi era nu mai puțin cunoscută, căci avea spioni în totă țipitala, în totă strada, în totă casa.

Depărtând într'o zi pe Hâncu din Iași și trâmîțându-l peste Prut sub pertest de a respinge o pretinsă invasiune tătărăscă, Duca-vodă a respirat mai liber în lipsa nesuferitului său antagonist și se decise a merge iute și drept la țintă.

Mai întâiu o mulțime de Evrei și Evreice, meșteri în diabolica artă a corupțiunii, s'au încercat a atrage pe Hanca în cursă, vorbiadu-i despre iubirea Măriei Sale și splendórea de a deveni una din florile haremului Domnesc, procurând tot-d'o-dată bătrânului său tată și chiar întregului popor armean grația lui Vodă.

—Fă-te Estera neamului tău!, îi șopteau fiii Talmudului.

Dar Hanca remase neclintită în virtute

ca stânca de granit a sântului munte Ararat.

Atunci Arnăuțul recurse la forță.

XII.

Deja aprópe tóte casele armene din Iași erau despoiate până la un cap de ac și dărâmate până la piatra temeliei.

Mai rămânea Ovanes Pascal.

Dorobanții de la curtea domnăscă primiră în taină porunca de a sparge pe la mieđul nopții strălucitul palat al orgoliosului principe de Ecimiadzin, răpind de acolo tot metalul și tóte odórele și ceia-ce era mai scump de cât tóte: pe Hanca

Ei nu sciaů însă, cu cine vor avea a face.

XIII.

Bănuitor și neliniștit ca toți amanții, Hâncu părăsia din când în când tabăra, unde nu vedea nici un pericol din partea Tătarilor, și se repeđia într'ascuns la Iași, trăgând d'a-dreptul la Ovanes Pascal.

El ședea acum cu tatăl și cu fiia pe un superb covor de Ispahan, vorbind despre nevoile țării și fumând dintr'un lung ciubuc de iasomiă.

De o dată — sgomot, țipetite, zăngănit.

Ovanes Pascal făcu semn cu spaimă să se depărteze Hanca, iar serdarul Mihalcea porunci cu sânge rece, să se deschidă porța.

Două-spre-șeci dorobanți au năvălit în casă.

—Ce poftiți? îi întrebă Hâncu, fără a se scula de pe covor și fără a lăsa din mână ciubucul.

Dorobanții au fost fulgerați, auzind această tunătoare voce.

--Măria Sea...— murmură în fine unul.

— Ce'i Măriea Sea -- și se cu dispreț sardarul.

— Ne-a trimis a lua totă avuția acestui păgân de câine și a duce la curte pe fata spurcatulei de Armean.

-- Să spuneți veneticului de Arnăut, că ați vădit fața lui Hâncu..

Dorobanții steteau pe loc cu nedumerire

— Destul!

— Dar...

— Eșiți!

În aceeași noapte bătrânul Ovanes și tânăra Hanca fugiră cu toate odórele lor la tabăra lui Hâncu.

XIV.

Cu neastâmpăr aştepta Duca-vodă ivirea dimineţii pentru a porni urgia.

A doua-zi mitropolitul cu tot soborul vlădicilor şi al clerului au aruncat o teribilă anatema asupra resvrătitorului Hâncu, numindu-l lepădat de legea drept-credincioasă prin unire cu ereticii din turma lui Ariu.

Tot d'o-dată olăcarii au plecat la Țari-grad către sultan şi la Cracovia către craiu, ducându-le vestea despre revolta sardarului Mihălcea.

Vornicii cei mari, pe de altă parte trămiseră porunci, la toţi părcălabilii şi vatazii de a veni pe dată cu cetele lor la scaunul ţarei, fiind-că, — diceau ei în naivul limbajiu al secolului, — Măria Sa vodă e pus în grea cumpănă.

În fine, resbelul civil era gata.

XV.

De o cam dată, Hâncu s'a cununat cu fca lui Ovanes Pascal şi adăsta în linişte ciocnirea ambelor armate, întărindu-şi tabăra şi luând măsuri de rezistenţă.

Armenii curgeau din toate părţile sub drapelul principelui de Ecimiadzin.

Moldovenii se grămădiau de pretutin-

deni sub stégul sardarului de Orheiü și Soroca.

Pentru unii și pentru alții acest rebel era o luptă națională, și democratică tot-d'o-dată, o luptă contra unui tiran.

Nimeni nu-și bătea capul cu anatema cea de porunceală.

Peste opt zile s'a arătat oștirea lui Duca-vodă, strânsă în pripă din sătenii mânați de dindărăt de biciul ispravnicilor și din o dróie simbriașe de Greci și Arnăuți.

Cu o singură isbire sardarul Mihalcea ar fi putut sdrobi acéstă nedisciplinată și mercenară adunătură.

El comise erórea de a tot amâna.

XVI.

Căpitanul Roșca, îndamna mereu pe Hâncu de a nu perde timpul

Hâncu răspundea căpitanului Roșca: „ba„

Iritat prin aceste orgolióse refuzuri și prevădând tristele consecințe ale trăgănării, căpitanul Roșca a trădat pe Hâncu.

Intr'o zi el intră în cortul sardarului.

— Giupâne hatmane, înmulțește stragea împrejurul cortului, căci ești singur, pe când vânđătorii sunt mulți și lesne vei putea fi apucat fără veste.

— Ia pușca mea, căpitane; scóte-o afară din cort; poruncesce să se strige în totă tabăra, că Hâncu dórme fără pușcă; să vină apoi cine poftesce!

Pușca fu scósă.

Incă o dată intră căpitanul Roșca, repețind sfatul de pază.

— Scóte afara din cort iataganul!

Iataganul fu scos.

Petru a treia óră se arată căpitanul Roșca cu acelea-și cuvinte.

— Mai scóte afară și sabia!

Sabia fu scósă.

Fără pușcă, fără iatagan, fără sabie, lăsând cortul deschis în laturi, Hâncu a aruncat jos o pele de urs și s'a culcat să dórme.

Atunci căpitanul Roșca se furișează și trãmite sardarului un glonț din propria lui pușcă, nemerindu-l în cópsă.

Mihalcea tresare, vrea să se scóle și cade jos.

Căpitanul Roșca îl lovesce în pept cu propriul lui iatagan.

De aci cu propria lui sabie îi reteză capul și-l duce la Duca-vodă, primind drept resplată serdăria de Orheiü și de Soroca.

XVII.

Sbóră trei negri corbî, cu cîocuri de sînge, cu aripe de sînge, cu ghiare de sînge; sbóră de peste Prut, din serdăria Orheiului, din pădurea Bicului, din bătaia dela Chişinău: sbóră trei negri corbî către matca Dunării, către oraşul Galaţi către curţile cele albe, unde se adăpostise frumósa nevestă a lui Mihalcea Hîncu.

A eşit Hanca în cerdacul cel rotund, a făcut semn cu basmaluţa cea dalbă, a chemat la sine pe cei trei negri corbî.

— „Bine aţi venit, negrilor corbî! Din „ce ţară adusu-mă-aţi veşti? Nu cum-va „de peste Prut, din serdăria Orheiului „din pădurea Bicului, din bătaia de la „Chişinău? Zărit'aţi voi în sbor albul cort „al hatmanului Hîncu, cu ţaruşe de aur, „cu polog de urşenic, cu ciucuri de mă- „tase? Zărit'aţi voi în sbor, cum se re- „pede el pe un armăsar pintenog cu ste- „luţa în frunte de 'naintea oştirii tiranu- „lui Duca, presărînd în dreapta şi'n stînga „daruri de mórte?“

— „Fost'am noi peste Prut, în serdăria „Orheiului, în pădurea Bicului, în bătaia „de la Chişinău. Grozavă bătaia! Vedut'am „noi în sbor albul cort al hatmanului Hîncu

„cu țărășe de aur, cu polog de urșenic,
 „cu ciucuri de mătase. Arnăuții lui Duca
 „punea în traiste aur, se înbrăca cu ur-
 „șenic, înveliașu cai lor în mătase! Zărit'am
 „noi pe însuși Mihalcea, lungit fără sufla-
 „re pe pământul cel rece! Sângele lui
 „este pe ciocurile noastre, sângele lui este
 „pe aripele noastre, sângele lui este pe
 „ghiarele noastre, și carnea lui nu mai
 „e nicăeri! Plângi, Hanca! Plângi, vėduvo!
 „Plângi, vėduvo Hancă!“.

XVIII.

După mórtea lui Hâncu Armonii așu părăsit Moldova, fugind care 'n cotro putea din'naintea urgiei lui Duca-Vodă, iar mai ales așeđându-se în învecinita Transilvania, unde posteritatea acelei colonie a ramas până astă-đi.

Moldovenii din oștirea serdarului Mihalcea n'așu stătuț nici ei în țară, căutuând scăparea mai cu seamă în Polonia, care se grăbi a primi sub stėgurile sale pe fii cei mai vitejii ai Orientului.

Bătrânul Ovanes Pascal și cu fii-sa se retraseră în Galiția, unde Hanca născu apoi un fiu, pe Constantin Hâncu, și de unde ea se 'ntórse mai la urmă în Moldova, după ce nu mai era pe tron Arnău-

tul Duca, înbrățișând religiunea drept-credincioasă și recăpătând prin judecată dela divan confiscata avere a reposatului său soț...

XIX.

Deja al cincilea an veneticul din Albania se juca dupe poftă cu viața națiunii române, precum se joca furtuna pe mare cu o biată scândură, remasă, din frângearea unei corăbii.

Plângea, amar plângea și și noapte cu lacrimi de sânge inima sârmaneï Moldove, plângea precum plânge o vergură, răpită din sânul părinților și adusă în haremul unui desfrânat.

Și cum ore sântul sóre mai lucește atât de vesel d'asupra palatului, în care petrece sceleratul?

Și cum ore cerul nu-î trimite un trăsnet de peire sau nu lasă cel puțin să cadă din nălțime o stea prevestitoare de mórte?

Negreșit că însuși Dumnezeu prelungește pedépsa pentru mulțimea și mărimea păcatelor nóstre!

XX.

Veseléscă-se Duca, veseléscă-se și triumfe, dar nici Moldova nu va suferi tot-d'a-una.

E teribilă tăcerea naturei și tăcerea poporului, e teribilă ca liniștea mării în așteptarea furtunei, sau ca arșița sórelui în ajunul uraganului.

Puțin încă, și se va decide sórta stăpânului Arnăut; puțin încă, și se va decide sórta sclavului Român? puțin încă, și o să se vadă, că nu domnesc mult strenii și despoții la gurele Dunării!

XXI.

La marginile Bucovinei, lângă apa Némțu, pe culmea unui munte de cremene, în fundul pădurii, se 'nnalță sântul locaș cu făcătórea de minuni icónă a Maicei Domnului.

Un filolog pretinde, cum-că l'ar fi fundat óre când Sasu vodă, fiul lui Dragoș, de unde va fi născut însuși numele monastirii, Sasu și Némțu fiind sinonimi în limba română.

Lăsând la o parte ingeniósele combinații ale etimologiei, care lesne póte descoperi pe Muscali în Brasilia și pe Patagoni în Rusia printr'o simplă schimbare de câte o literă, să ne pogorâm d'a-dreptul în epoca cea pozitivă a lui Duca-Vodă.

Intr'una din pescerele cele întunecós ale Némțului, trăia bătrânul eremit Dionii-

siu, către care de o jumătate de secol se deprinseră a alerga dupe oracole principii și boerii, rugându-l cu umilință a le prevesti ursita cu ajutorul enigmelor din Psaltire.

Erau obscure și cu multe înțeleșuri responsurile sântului pusnic, dar tocmai de aceia ele se 'mplineau tot-d'a-una : ori cum să se fi întâmplat mai la urmă, tot prorocul avea dreptate.

Și totuși poporul nu'l făcea sfânt, căci nu mai Dumneșeu și Stefan cel Mare sunt sfinți în ochii Românului.

XXII.

Séra în ajunul lui Moș-Crăciun apăru de'naintea lui Dionisiu un bărbat necunoscut, nalt la stat, cu o față posomorâtă, cu o lungă barbă neșră, înbrăcat într'o cămașă de fer de făptură leșescă, peste care fâlfâia o manta de atlas alb, căptușită cu samur.

Cuca pe cap și buzduganul în mână arătau, că este un Vodă.

Părinte!— șise el cu o voce aspră și vigrósă. Pentru a treia óră Moldovă suferă tirania lui Duca. Spune'mi, spune'mi o dată, când o să sosească vremea de slobodeniă și de fericire?

Dionisiu aruncă o căatură asupra óspe-
luí, face cruce, deschide cu cuțitul foile
Bibliei și ȃice cu un glas trágănat:

—Măine este ȃiua Măntuitorului.

—Număi atăta?

—Număi.

Necunoscutul eși, șoptind cuvântul
„măine“, iar profetul zîmbi prin mustă-
țile cele albe, cugetând la naivitatea lu-
mii, căriia i-a plăcut tot-d'a-una obscu-
rantismul în loc de lumină.

XXIII

Nu este óre un seînu pe cer?

Sórele apusese de-mult, dar luna tot
incă nu se arată și nici ó stelluță nu scli-
pesce.

Nu este óre un semn pe cerú?

Fulgerul șerpuesce din când în când prin
norii cei negri, asemenea surisului de réu
augur pe fața de scelerat a lui Duca.

Nu este óre un semn pe cer?

Din timp în timp bubue tunetul, ca ra-
rul murmur pe buzele unui popor gemend
în sclavie.

Nu este óre un semn pe pămênt?

Prutul scutură lanțurile iernei, și'n loc
de a dormi amortit pe anticul seu pat,

revarsă furios pe maluri enorme sloiuri de gheață.

Nu este óre un semn pe pământ?

În satul Domnescii a cădút de pe vèrful bisericii prețioasa cruce de argint masiv, pe care o turnase Duca-Vodă din averea cea răpită a vèduvelor și orfanilor.

Sunt semne pe cer.

Sunt semne pe pământ.

XVIV

Pe drumul Cărligătorei trece în fuga mare o cétă de călărași, îndreptându-și mersul către vechia cetățuie din Tèrgu Frumos.

Ostașii pórtă zale de oțel și tot în oțel sunt învèliți, caii sburând ca niște statue ecuestre, eșite din mâna artistului din Corint.

Voinicii cântă, délurile și văile resunând de ariele lor, amestecate cu trootul armăsarilor, dar nu doine romănesci, ci niște melodii străine într'o limbă dură și misterioasă.

Incet aũ întrat ei în curtea cetățuiei, descălecând de'naintea palatului domnesc; nimeni nu-ı cunósce, nimeni nu-ı înțelege, nimeni nu le pètrunde ținta; numai des-

pre capul acestei grozave cete începu a colinda în popor fel de fel de sgomote.

Unii diceau că-î serdarul Hâncă, carele ar fi scăpat din bătaia de la Chişinău şi vine acum cu o óste unгурéscă din Ardél, să jefuéscă pe Duca; alţii credeau, că-î vre-un pretendinte la domniă, aducând o invasiune leşéscă asupra ţérei; o sémă prepuneaú că va fi însuşi uciđă-l- crucea.

Dar călăraşii n'aú stat nici o oră, şi-aú întărit caii după lunga cale, aú mai curăţit armele, aú bėut câte un pahar cu pelin şi aú pornit repede înainte.

Lângă pórtă cetăţuei unul din ei era să calce pe un biet olog.

Capul cetei mustără pe crudul soldat, şi 'ntorcându-se apoi către nenorocitul cerşetor, îi asvirli un ban de aur, đicându-î să se róge lui Dumneđeú pentru isbânda lui Stefan Petriceicu.

XXV

Măria sa chiămasă pe toţi vlădicii şi pe toţi boerii la satul Domnescii, unde să serbeze împreună anul noú în strălucitul palat, clădit de curând numai din marmură pe moşia princiară.

Intr'o sală aurită erau puse rândurí, rándurí, o mulţime de mese de palisandru în

mijlocul cărora, la o măsuță rotundă de argint masiv, acoperită cu o scumpă stofă indiană, ședea însuși Duca, însoțit de fiul său Constantin și de favoritul domnesc, ucigașul lui Hâncu, trădătorul serdar Roșca.

La spatele principelui stetea marele postelnic cu un sceptru de aur, având în dreapta pe marele stolnic și în stânga pe marele paharnic cu lungi toege de argint împodobite cu petre scumpe.

La cele-lalte mese se păunau vlădicii și boerii, din dosul cărora se vedea câte o slugă, îmbrăcată în lungă haină de catifea roșie, ținând într'o mână o négră căciuliță de țurcă de la Soroca și rețemând cea-laltă pe colosale pistóle turcesci, băgate după chimir de pele mohorită.

În ușă păd'iaă o mulțime de dărăbani și ciohodari.

XXVI.

D'abia se aședară cu toții, când écă un olăcar sosește d'abia suflând cu o tristă veste din scaunul țerei!

—Măria sa Dómna móre!

—Să-î fie țérina ușórá!—respunse cu sânge rece veneticul, plecându-se apoi la urechia serdarului Roșca și adăogând cu o jumătate-voce:

—Haremul să trăească!

Olăcarul eși din sală

O adâncă tăcere coprinse pe toți mesenii,

Bucatele se schimbau unele după altele, dar nu se aușia nici o vorbă, nu se zăria nici un zîmbet, nu se mișca nici un semn de veselie.

Numai bătrînul logofăt Miron Costin șopti într'un rînd vecinului său hatman Alesandru Buhuș:

—Ce de mai înmormântare!

Era o adevărată profeție.

XXVII

La sfârșitul prîndului marele paharnic luă o prețioasă cupă de matostat, plină cu vin de Odobesci, și întindînd'o celui mai tînăr dintre óspeți, comisului Vasile Tobacană, strigă cu o sonoră voce:

„Credință Măriei Sale Domnului Ţării Moldovei Ion Dumitru Duca-Vodă!“

Boerul se ridică cu gravitate, făcu o adâncă plecăciune în drepta și 'n stînga, își neteși mustața de corb și răcni cu un glas de tunet:

„Să trăiască Stefan-Vodă Petriceicul,„

Apoi din mână 'n mână începu a trece păharul repeșindu-se aceiași urare.

Duca sare sus în picióre, ca și când ar fi călcat pe un șérpe, și aruncă greul buz-dugan în fața îndrăsnețului comis.

Intr'o singură clipă douè-đeci de săbii încrucișate l'aũ scăpat de lovire

Deja tótă curtea era plină de Leși și de Cazaci, pe care îi veduserăm pe drumul Cărligăturei.

Sala s'a deschis în laturi și pe prag apăru d'o-dată posomorâtul necunoscut din pescera eremitului Dionisiu.

XXVIII.

—„Capul plecat nu'l tăia sabia!“ murmură cu umilință Duca.

—Dicătórea este românească! Numai capul Românului nu trebuie să'l tae Românul! Legați-mi-l pe această liftă de Arnăut! ... respunse Petriceicu.

Apoi întorcându-se către tinerelul său nepot George Hașdeu, carele sta alături, îi duse cu un ton de învățătură părintească:

—Nici o dată nu te lega cu streinii, măi băete, de cât numai dóră pentru a bate tot pe streni în folosul neamului românesc.

XXIX.

În zori de zi di'naintea porților căpităniei din Soroca s'a oprit un mic cărucior, înconjurat de o ceată de călărași.

În întru pe o legătură de pae putrede, era culcat un osândit îmbrăcat în trențose rămășițe dintr'o veche manta arnăuțească.

Pe fața'i se putea citi pasionata luptă între resbunare și căință, între mândrie și rușine, între ce a fost și ce este.

El și-a ridicat fruntea, a aruncat împrejur de sub sprâncene o sumbră cătătură încrucișată, și cu o voce nedecisă, pe jumătate imperioasă și pe jumătate smerită, chiamă o babă, care trecea alături, purtând pe cap o cofiță cu lapte.

„Ți-aș da cu dragă inimă, sărmane frate! — respunse bătrâna, — dar uite! mă jur pe Sânta Cruce, că-l duc și eu a-casă, unde copilașii 'mă mor de fôme, căci spurcatul de Duca-Vodă ne-a despoiat și pe noi pân'la pele!

Apoi privind cu compătimire la acela ce'l numia „sărman frate“, bătrâna îi întinse o măsură cu lapte, dîcând cu un ton din ce în ce mai viguros :

—Negreșit că vei fi și tu una din jert-

fele cele multe ale păgânului de Arnăut Na-ți dară ! Na ! Și dacă în această clipă veneticul cel vrășmaș a! neamului românesc va fi benchetuind undeva cu lingăii săi, dea Sântul Dumneșeu, ca bătură 'i să se prefacă în otravă și să-i arđă gâtlejul cu flacăra Sodomei !

Osânditul nu respunse nici o vorbă, luă plosca cu o mână tremurândă, o atinse de buzele sale și iacă o văpae albăstruiă, respândind un mirós infernal, isbucni din gura nelegiuitului.

Baba făcu cruce.

Călărașii se repeșiră către cărucior.

Era mort...

XXX.

Ast-fel 'mă povestise o dată Domnia Arnăutului un mazil de lângă Nistru, clătind din cap și adăugând drept închiare.

—Așia o pățiau Grecii pe scaunul lui Stefan cel Mare !

—Numai Grecii, moșule ! — îl întrebaș eu cu zâmbet.

—Ea tóte leghiónele streine, fătul meu Și, drept dovadă, o să-ți povestesc altă dată Domnia Neamțului Iancu Sasul...

FINE.

GROAZA

ULTIMUL HAIDUC ROMÂN

Osândit la 7 August 1838 de tribunalul criminal
din Bucuresci.

Hoția se părea că a părăsit Valachia și Moldova, adăpostindu-se numai dóră în manții Bosniei și ai Albaniei, pământul său de predilecțiune. De zece ani tribunalele române n'au avut a judeca de cât pe nisce tilhari și ucigași de a doua mână. Tipul de haiduc, tinđend a dispărea de la tractatului de la Adrianopole încoace, a reînviat însă în persoana lui Nicolae Gró-ză, în care s'au re'născut Kîrgialii și Jiani de altă dată, cei mai feroci dintre teribili munteni ai Oltului.

Aspectul animat al salei de audiență arată că drama judiciară ce are să se

joace, escită cel mai viu interes. O mulțime de burghezi și de militari se îndeasă în desordine, iar la locuri rezervate strălucesc câte-va frumoase Doamne, nobile jumătăți ale boerilor.

Toate privirile se îndreptează asupra băncei martorilor. Acolo se vede mai înteiu o săracă bătrână octogenară, a cărei atitudine denotă o adâncă durere. Catrința'i, șorțul, cele-l'alte particularități ale costumului indică o femeie de la munte. Ea poartă atârdate la gât șapte mici medalionuri cu icône de sfinți și sfinte. Lângă dânsa șade o femeie tânără și frumoasă, care atrage asupra'i atențiunea publicului. Cu un prunc în brațe, cu ochii lăsați în jos, ea numai din când în când, aruncă câte o cătătură plină de lacrimi asupra copilașului ce'i zimbește. Portul său este de asemenea de la munte: o catrință scurtă și de culoare închisă, o cămașă cu altiță albă ca zăpada, un colan roșu strângând o talie sveltă, o salbă de mărgean pe gât, iar la cap, în loc de acele caprițioase cosițe ce ondulează pe umerii fetelor, figurează grava năframă a nevestelor, albă și împodobită, cu căpătiile lăsate pe spate.

Lângă aceste două femei stă un băiat ca de șapte-spre-dece ani, purtând largi ȋțari țarnăuțesci, un turban pe cap, o sabie turcească la coapsă, două pistole în brâu, și sprijinindu-se cu mândrie pe vârful puscii.

Aceste trei personaje sunt totă familia lui Nicolae Groază; bētrâna este maică-sa; băiatul e fiu-sēu din prima căsătorie; femeea cea tânără este a treia nevestă a haiducului, muma pruncului pe care 'l ține în brațe.

Ședința se deschide. Tribunalul se compune dintr'un președinte, două judecători, un procuror și un grefier. Procurorul, a căruia funcțiune nu diferă întru nimic de a ministerului public din Francia, este d. Constantin Brăiloiu. Ast-fel compus, tribunalul judecă fără asistența juraților, fiind totuși în drept de a micșora pedeapsa în considerațiunea circumstanțelor atenuante. În cele l'alte, procedura este aproape identică cu cea prescrisă de codul Francez, nefiind în cea mai mare parte de cât o simplă copie.

Pe masa tribunalului stă o cruce de ivoiū. Doi dorobanți introduc în sală pe Nicolae Groază. Este un om ca de cinci-

zeci de ani; înalt, capul argintit de căruntețe, barbă și mustețe negre ca pana corbului, ochi mari și aspri cu o nuanță de ferocitate, ócheș, nas de șoim, frunte înaltă, mai pe scurt, toate trăsurile denunță un amestec de nobleță, vitejie și cruzime. Frumusețea formelor sale, de și ascunsă sub lărgimea hainelor, amintesc pe un antic gladiator. El aruncă asupra judecătorilor și publicului o cătătură ca și când ar voi să poruncească.

Grefierul se scoală și dă citire următorului act de acuzațiune:

„Nicolae sin-Petru, poreclit Groază, născut în vechiul banat al Craiovei, actualmente Mica Valachie, în vîrstă de 52 ani, fiu al Mariei Tudoreasca și al lui Petru sin-Petru, carele fusese căpitan la principele Ipsilante și a fost ucis în lupta de la Têrgoviște.

„După o viață furtunoasă în mijlocul bătăliilor și hoțiilor, fiind acusat la 1828, de asasinat comis asupra tinerei sale neveste, Grózá a fost osândit pe dece ani la Ocnă. În Martie 1830 s'a întêmplat că un sub-oficer rus, numit Mosteșnicov, voind să viziteze salinele Valachiei, s'a pogorît în galerie unde Grózá era singur, căci

buna'î purtare de până atunci îi procura-se din partea administrațiunii această favoare de a nu lucra la un loc cu cei-l'alți osândiți. Pe când sub-oficerul examina cu atențiune nisce cristalatiuni, Gróză a profitat de acest moment pentru a'l isbi în cap cu un bloc de sare, l'a trântit jos, 'i-a umplut gura cu sare, pentru ca să nu poată striga, l'a despuiat cu repeziciune de uniformă, s'a înbrăcat într'insa, și astfel travestit rusește eși din salină și dispăru fără a fi recunoscut. Abia seara gardii găsiră scăldat în sânge pe sub-oficerul Mostenicov, carele a povestit toate amănuntele evasiunii lui Gróză. S'a cercetat pretutindenî, dar nu i s'a dat de urmă.

„Aū trecut dupe aceia cinci ani, fără să se auză ce-va cespree Gróză. La 1835, în luna lui Septembrie, pe drumul cel mare de la Pitesci spre Craiova, un evreu din Iași, Abraham, a fost atacat diua 'namiadă de către cinci hoți, cari l'aū legat pe el și pe surugiū, aū luat de la dēnsul 40,000 lei, parte în monedă sunătoare, parte în bancnote rusesci, și apoi lăsându'i pe amândoi legați s'aū depărtat în direcțiunea Tirgoviștei. Peste două zile, un om îm-

brăcat în scumpul costum de magnat ungu-
resc se presintă la monastirea de la Curtea-
de-Argeș și scomptează acolo de la călugări
pe galbeni austriaci 20,000 de ruble în
bancnote rusesci. Bogatul călător, după
cum s'a aflat mai târziu, nu era alt, de
cât Gróză. În adevăr, un țigan numit Chi-
tră, óre-când spion în banda faimosului
Kîrgialiu, devenind acum clopotar al mo-
nastirii, recunosc în pretinsul senior ma-
ghiar pe Gróză, altă dată unul din cei
mai viteji továrași ai lui Kîrgialiu; dar
hoțul îi aruncă o ast-fel de cătătură, în
cât bietul țigan se simți mut. La eșire
din monastire, Groază'i-a dat în treacăt
un pumn de galbeni, dicându'i „trage clo-
potele pentru sufletul răposatului nostru
căpitan și pentru sănătatea mea.“ Numai
după câte-va zile țiganul a îndrăsnit să
'l denunțe starețului. Administrațiunea s'a
pus să caute pe hoț, dar toate fură în de-
șert. Atâta numai s'a putut constata, prin
numerii bancnotelor primite în schimb de
călugări, cum că ele sunt tocmai cele
sustrase de la evreul Abraham.

„Nu mai era îndoială că Gróză a re-
început vechia'i meserie de hoț. Din a-
cest moment trei-zeci și opt de crime de

această natură s'aŭ succes una după alta pe diferitele drumuri din Oltenia ..“

Aci grefierul citește amenunțele tuturor acelor hoții, numind persoane despuiate, descriind mijloacele stereotipe întrebuințate pentru a le prinde, și adăogând că totalul sumelor prădate a fost de 600,000 lei.

Urmăm înainte cu actul de acusațiune:

„S'a observat, că nici o dată n'a fost comis omor, ci numai bătăi sau răniri. Cele mai multe din victimele lui Gróză recunosc ele înseși, că căpitanul bandei exercita toată autoritatea'i asupra hoților pentru a nu'i lăsa să maltrateze pe cei despuiati.

„Poliția și puterea armată n'aŭ fost în stare de a'l prinde, căci țărani, căpătând tot-d'auna generoase daruri de la Gróză, nu numai că nu'l denunțau, dar încă îi serveau drept spioni, prevenindu'l despre pericolele ce'l amenințau, sau înscijnțându'l despre ocașiumile cele favorabile de a face o bună pradă. Șapoi, țărani români în genere sunt dispuși a considera pe haiduci ca pe apărătorii lcr firesci contra apăsării.

„Sătul de a hoți numai în România.

Grózá într'o di cu o ceată de trei-zeci de tovarăși trecu Dunărea, atacând pe teritoriul bulgar casa lui Soliman-Kara, agă turcesc de la Karaman, pe lângă acesta servia ca un fel de arnăut fiul lui Grózá, Ion sin-Petru. In lupta ce se încinse între Turci și Români, mai mulți aũ fost uciși, aga fu rănit, locuința'i dată flăcări, lada cu bani cădu în mâinele hoților, precum și tóte femeile din harem.

„Dupe acest act de violență, Grózá s'a întors în România. Una din cadânele răpitate de la aga din Karaman, o ténără Bulgară, Maria Hagi, îi plăcu până la nebuniă. Intrând în tēgul Brâncoveni, Grózá sili pe preotul Pavel, să'i cunune cu Maria. După aceia se retrase cu tótă prada și cu fiul său în munții Olteniei, își schimbă numele și se decisese a petrece restul vieței în linisce la locul nasterii séle, unde mai trăia încă bătrâna sea mumă.

„Pe la începutul lui Martie 1838 Gróza apare dinaintea mumei séle, pe care n'o veduse de dece ani, de când fusese trămis la Ocnă Intrând, el îi dice cu aer sinistru: Mamă, recunoscī tu pe fiul tău Nicolae, singurul tēu copil...? Dar pe când sermana bētrână voia să'l înbrățișeze cu

efusiune, el făcu un pas îndărăt, și arătându-i cuțitul scaldat în sânge ce nu se închegase încă, îi strigă: — Nu te apropia, mamă! Afurisește-mă! Eu am ucis pe fiul meu, pe singurul meu copil! Du-te de-l înmormântează. Îl vei găsi în peștera Ursului... Și ȳicând acestea dispăru.

„Speriată, biata bētrână aleargă la pâr-călab și-’i spuse cele întēplate. Mai mulți ómenī aū plecat îndată la locul numit peștera Ursului și, după ce luară tóte precauțiunile dictate de superstițiune, căci se ȳicea că dracul locuesce acolo, aū intrat în grottă. Înaintând puțin, ei auȳiră de departe gemete. Zărind apoi la lumina faclelor o mare lespede ce astupa o gaură, o deteră jos și vedură în fundul pescerei o frumósă femeie plângând lângă corpul unui tēner muribund. Eraū Maria Hagiū, nevasta lui Gróză, și Ión sin-petru, fiul haiducului.

„Rănitul a fost dus în oraș și dat pe séma medicului. Rana era gravă, dar nu mortală. Ferul străpunsese ca o frigare corpul băiatului, fără însă a atinge cordul și plămānii. Făcându-se interogatorul Mariei Hagiū, ea a mărturisit, că pe când se afla încă în haremul lui Soliman-aga, se iubia

cu fiul lui Gróză, atunci ostaş în garda arnăuţiască. Turcul, bănuind între dânşii o înţelegere, a bătut pe băiat. Pentru a resbuna pe fiul său, Gróză veni ca să prade casa lui Soliman. Cădând în mâinele haiducului, Maria nu cuteză să-î spună nimic despre legătura ei de mai înainte cu fiul lui. Deprinsă ca toate femeile turce, a se supune orbesce stăpânului, ea deveni nevasta lui Gróză, şi de atunci, de şi iubia pe fostul său amant şi era iubită de dânsul, totuşi protesta de a fi întrerupt cu el ori-ce relaţiune. Amorul însă n'a scapat de pătrunătorul ochiū a lui Gróză. El se făcu posomorît şi tăcut. Intr'o zi Maria şi Ión şedeau unul lângă altul, vorbind despre timpii trecuţi ce le aduceau aminte furtivele lor întêlniri în casa lui Soliman, când iată intră Gróză cu ochii scânteind de furie. Fiul său se scólă. Fără a dice un cuvânt, haiducul scóte cuţitul şi-l înfinge în pieptul băiatului, care cade...

„Peste două zile de la acéstă catastrofă, un óre-cine se presintă înaintea colone-lui Solomon, capul miliţiei din Oitenia. Era Gróză. Intrând, el aruncă jos armele şi zice : — Solomóne, tu eşti cel mai vi-

téz dintre Români și am venit să mă dau prins.... sunt Gróza. Colonelul îl privesce uimit. Atunci haiducul a dause cu vigóre :— Nu mă cunoscí óre? Altă dată, adu-ți bine aminte ne am luptat amândoi unul lângă altul pentru țară sub stégul Domnului Tudor. Astăzi, eú sunt hoț, ucigaș, omorâtor chiar al fiului meu! Ia-mă, dă-mă pe mâna dreptăței omenesci; dreptatea cea-l-altă o va face Dumnezeu!... Inchis d'intâi în temnița de la Craiova, Gróza s'a adus acum la Bucuresci, acusat de tentativă de asasinat asupra sub oficerului rus Mostenicov, de evasiune din Ocnă, de cele 38 hoții enumerate mai sus și comise tóte peste Olt, de atacul cu asasinat, incendiú și rapt, asupra casei lui aga Soliman-Kara din Karaman pe teritoriul Maestăței Sale Suzeranului nostru, și în fine de próspăta încercare de omor asupra propriului său fiú.

Aci se încheiă actul de acusațiune.

În intervalul lecturei Grózá conserva o atitudine plină de mândrie.

O scânteie străluci în ochii haiducului, când grefierul citi cuvintele prin care Grózá amintea colonelului Solomon, că s'aú fost luptat amândoi unul lângă altul pentru țară sub stégul Domnului Tudor.

Se începe acum următorul interogator:

Președintele: Vârsta și numele d-tale ?

Groza: Nicolae sin-Petru, 52 ani.

Președintele: Meseria d-tale ?

Groza: Ostaș fără stăpân, care ascultă numai de glasul țarei.

Președintele: Locuința d-tale ?

Groza: Pretutindenii unde se găsește un petec de pământ românesc.

Președintele: Ești învinovățit că te-ai fost încercat a omori pe sub-ofițerul rusesc Mostenicov ?

Groza: Nu, n'am voit să-l omor. Dacă ași fi voit mórtea lui, nu era greu unui șoim de a sfâșia o vrabie, am vroit numai să fac pe muscal, să guste sarea românescă, pentru ca să se desvețe odată aceștia de a se tot încuibă pe pământul nostru.

Președintele: Și totuși te-ai folosit de această faptă pentru ca să fugi din Ocnă ?

Groza: Apoi de, e próstă acea pasăre, care póte să sbóre din colivie și nu se duce.

Președintele: Ce ai făcut după fuga d-tale din ocnă ?

Groza: am îmblat cu fruntea sus pe pământul românesc, pe când voi, făceti

temenele la muscali și le mulțumiați că petrec cu nevestele și cu fetele vóstre. Ei vă despoiaů pe voi, eů îi despoiam pe dânsii, fie-care făcea ce scia.

Președintele: A1 jefuit pe evreul Abraham ?

Gróza: Ala era un jidan ! Dintăi avém poftă de a'l trămite pe ceia lume, dar apoi îmi luaiů séma, că tot al dracului o să fie, și am lăsat să și-l ia dracul fără a-jutorul meů.

Președintele: Nu tăgăduesci cele-l-alte hoții de care ești învinovățit ?

Gróza: Negreșit că nu. Precum este adevărat, că sórele încăldește pământul, tot așa e de adevărat, că m'am îmbogățit și eů din pradă. Ceia-ce v'a citit logofă-tul este fórte drept.

Președintele: Unde sunt tovarășii d-tale?

Gróza: Unii pe pământ, alții în iad, o séma póte în raiů, dacă se vor fi popit înainte de mórte.

Președintele: Pentru folosul d-tale, dă pe față dinaintea dreptăței numele lor.

Gróza: Nu se póte. Voi ziceți că sunt hoț ; va fi ! dar meseria de trădător n'am învățat-o.

Președintele: De ce ai silit pe femeia Maria Hagiu, ca să-'ți fie nevastă ?

Gróza: Nici o dată! N'am silit-o. 'I-am spus curat românesce: vrei să fii a mea? și ea s'a aruncat în brațele mele. M'am dus la popă cu galbeni într'o mână și cu un cuțitul în cea-l'altă. 'I-am ținut: „alegeți una din două — aur, sau fier.“ El 'și-a ales aurul și ne-a cununat.

Președintele: De ce te-ai încercat a ucide pe fiul d-tale?

Gróza: Da, acésta e o nelegiuire, o adevărată nelegiuire! Eū nu sciam că acești doi copii se iubesc de mult. Dacă ei 'mi-ar fi spus-o înainte de cununia mea, eū n'aș fi astă-zi înaintea vóstră. Dar așa a fost se vede voia lui Dumnezeu! Eū credem că pedepsesc o fără-de-lege, eū însumi. Nu-mi mai vorbiți de acésta, oșândiți-mă... nu-mi mai vorbiți!

Președintele: (cătrec muma lui Gróza) D-ta ce ai de ținut, nevastă sin-Petru?

Bătrâna: Să 'mi dați înapoi pe fiul meu, atâta 'i tot. El a fost tot-d'a-una așa de bun fiu și așa de bun Român! Dați-mi'l înapoi, și Dumnezeu o să vă răsplătească.

Președintele: (cătrec nevasta lui Gróza): Femeiă, Maria Hagiu, spune dacă este adevărat, că Gróza te a silit la căsătoria?

Maria Hagi: Nu. Eă l'am luat fără să sciă ce fac. Imi era stăpân, și am fost deprinsă a mă supune stăpânului. L'am iubit ca pe un tată și i-am fost cu credință. Acest copilaș pe care 'l vedeți în brațele mele este a lui Gróză. Dragostea mea a fost pentru Ion, dar voi rămănea tot d'a-una credincioasă lui Nicolae.

Ion (aruncându-se în brațele lui Gróză și plângend): Tată, iartă-mă, dacă am îndrăznit a iubi pe Maria! O să mă duc în lume, și tu vei fi fericit!

Gróza (zîbind cu tristeță): Iubesc-o, Ioane.

Președintele: Ion sin Petru, respunde, cum de s'a întâmplat că ai fost rănit de tatăl d-tale?

Ion sin-Petru: Tata n'a voit să mă lovească; eă singur m'am aruncat asupra cuțitului.

Terminându-se acest interogatoriă, procurorul iea cuvântul cerend condamnarea acusatului. Pe când el vorbește, nevasta și fiul lui Gróză se îneacă în lacrimi; bētrâna e dusă pe gânduri, ca și când n'ar auzi nimic; haăducul stă liniscit și mândru.

Junele Vakaholo, avocatul lui Gróză

aduce aminte acea parte frumoasă din viața acusatului, când el combătea pentru libertatea țării. Kirgialiu, Farmaki și alți căpitani vestiți din 1821 fuseseră și ei haiduci. Pe atunci civilizațiunea—dice avocatul—nu pătrunsese încă în țară. Să nu se uite afară de aceasta, că prima crimă a lui Grózá, omorul nevestei sale din a doua căsătorie, s'a justificat la 1828 printr'o anchetă, constatându-se atunci, că el o prinsese în flagrant delict de adulteriu cu un oficer rus ce era la dânsul în gazdă. Terminând, avocatul invocă clemența judecătorilor pentru acest om în adevăr culpabil, dar plin de rare calități și carele făcuse serviciu țerei.

Președintele întreabă pe Grózá dacă are ce-va de adăus.

Nu—răspunse haiducul—voesc numai să mulțumesc apărătorului meu, că a dat la lumină cea-ce se atinge de omorul nevestei mele, arătând că nu era vina mea.

Grefierul sună clopoțelu. Publicu se retrage. După două ore de deliberațiune ședința se redeschide și grefierul citește sentința, care declară culpabilitatea lui Nicolae sin-Petru asupra tuturor puncturilor de acusațiune, dar în vederea unor

circumstanțe atenuante îl condamnă numai la Ocnă pe viață. Gróză ascultă fără emoțiune această sentință și întreabă pe avocatul său, dacă condamnațiunea rumpe legătura sa de căsătorie. Primind un răspuns negativ, el ține: „atunci o voi rumpe eu însumi, căci voesc ca acești doi copii să fie fericiți cât mai sunt încă tineri“ Înaintea de a eși din sală, Gróză strânge la piept pe mamă sa ce 'l binecuvântează, pe nevastă sa, pe Ion și pe copilașul cel mic. Citirea sentinței și ultima scenă produce o profundă impresiune asupra poporului, carele nu se poate stăpâni de a nu simpatiza cu acest tip cavaleresc de haiduc.

Când Gróză fu recon dus în temniță, administrațiunea se pregătia a lua precauțiuni pentru ca să nu pótă fugi, „Oare credeți voi, că eu aș vrea să scap? ține el. Nu, nu, fiți liniștiți; vă giur că de aici nu voi mai eși“. Peste câte-va minute, vȳzându-se singur, își isbi capul cu atâta putere de fearele ferestrei, încât 'i-aũ țășnit creerii. Transportat la spital, muri...

(FINE)

DISCURSUL

Rostit de Episcopul Chesarie-Buzău
în Anul 1835 când s'a instalat
pe scaunul Episcopal.

Fraților întru Christos!

Firea, care este lucrată cu dreapta cea a tot puternică și a tot săvârșitoare a Dumneșeirei, aevea și prea deslușit arată, că, totul acesta cât se vede și cât se cugetă, este alcătuit întru totimea sea din mădulări, și nu ar fi tot, de nu ar fi întocmit din părți. Acestui cuvânt stau mărturii adevărate și netăgăduitoare, chiar cereștile trupuri; căci, de și va ridica cine-va din ómeuși ochii la înălțime; acela va vedea mulțime din trupuri rătăcitoare și nerătăcitoare, cu deosebite însușiri; cu deosebite mișcări, cu deosebite mărimi și cu deosebite depărtări. Tóte aceste trupuri, unu și fiește-care trăgând pre tóte cu nepre-

făcută abatere, și toate pre unul cu nedeslegată alcătuire, întocmesc pre totimea cea dintru înălțime, care nici s'aū deslegat vre o dată dintru început, nici se va deslega pēnă în sfirșit, pentru că așa este bună-voința ziditorului. „Și totul acesta este unirea multora într'una“!

Acelaș om, de va privi la ființele ceste de jos vădute, negreșit va vedea mărirea pământului, mulțimea dobitócelor, mulțimea paserilor și a celor alte nesimțitóre ființe, precum pietrele, lemnele, și cele-alte, și fără îndoială, firește va simți, că, din părți se alcătuește totul, și din mădulări întregimea. „Și această întregime, este unirea multora într,una“!

Același om, de va lua séma la alcătuirea trupului său, va cunósce fără îndoială că, din mădulări este alcătuit întru totime; fieși care mădular al trupului omenesc după deosebita sa în lemânare mișcându-se, ajutorédă pre cel alt mădular, și acela pre altul, și toate pre unul, și acest unul, este totul; și de nu ar fi mădulări, nu ar fi trup, ci nimic. „Și această întregime este unirea multora într'una“!

Sfânta sobornicóscă Biserică, începutul și sfârșitul; cea ântēi și de apoi pricină

a înfrânării și a mântuirii omenești, de multe ori, corabiă saü închipuit de purtătorii de Dumneđeü părinți. Acéstă corabie este alcătuită de multe și deosebite materii: Din lemn, din fer ș. c. l. și de nu ar fi alcătuită dintru acestea nu ar fi întregime, ci nimic. „Și acéstă întregime este unirea multora într'una“!

Acéstă duhovnicéscă corabie să cârmuște și se pórtă de mult, începând de la cârmaciul și capul seü Christos, și pênă la cei l-alți slujitori ai corăbiei, precum: Apostolii și alții; Mântuitorul o îndreptézá otcârmuind'o, Apostolii vâslesc cu vâslele slujbei lor, și cei l-alți sfinți bărbați lucrezá alte trebuințe ale corăbiei. Toți aceștia sunt întrebuițați întru acésta, și toți sunt un trup și o alcătuire în tréba Dumneđeestei corăbii, de o aduc la mântuitoarele limanuri. „Și acéstă alcătuire este unirea multora într'una“!

Némul omenesc dintru început înmulțindu-se cu curgerea anilor pre fața pământului, saü despărțit mai în urmă în multe popóre, după seminție și rudă, și fieși care popor de ómeni, însușindu-și partea pământului pe carea se află locuind, aü numit'o patrie. „Și acéstă patrie este unirea multora într'una“!

Cuvântul acesta de „Patrie“ înrădăcinându-se în inimele ómenilor, aũ ajuns a fi cea mai ıntei rãvnã omenescã, pentru cã vedem stãnd mãrturiã acestui adevãr firea, istoria cea din lãuntru și cea din afarã. Bãtrãnul Patriarchũ Ioacov, aprins fiind de dorul Patriei, aũ lãsat blestem filor sãi, ca dupã mórte-ĩ, sã'i aducã ósele în pãmântul strãmoșilor sãi, adicã în Patrie. Odisefs, mãcar cã avea o Patrie prea micã, numitã Itachi, dar ıntã, mai mult aũ ales a fi în prósta sa Patrie, de cãt sã primescã nemurirea, pre carea i-o hãrãzea bãsnuita Dumneđeóe Calipso. Și cãți alți nenumãrați asemenea acestora aũ lãsat acãstã pildã omenirei!

Tóte împãrãțiile, némurile și noródele de obște și fieși care seminție în parte, aũ jertfit pre fii lor pentru unirea patrioților și pentru fo osul Patriei; mai mult aũ ales a muri o parte dintr'ãnși, de cãt sã se li sã desfacã unirea, și sã se li sã slãbescã Patria!

Istoria, spre rușinarea celor ce nu voescũ a se uni, și spre nemuritórea slavã a celor ce voescũ unirea spre foloșul Patriei, pune înainte pre vítézul Temistocle și pre Aristid, elini. Acestia vrãșmășindu-se între

dênși unul pre altul, pentru deosebitele lor darări, se pismuiaă pênă la mórte; dar însă, când era vorba pentru cinstea și folosul Patriei, amândoi dintr'o glăsuire lăsaă vrajba și réua cugetare la o parte și înfrățindu-se fără frăție, se luptaă înprotiva vrășnașilor, până isbândéu, și slăviții biruitori, întorcându-se amândoi în Patrie, dobândéu cununele vitejielor lor și apoi iarăși să pândéu pentru ce-le înparte ale lor vrășmășuirii. Drept aceia némurile cele vechi, ca pre o firéscă avea disa acésta. „Nu este nici un lucru mai dulce de cât patria“!

Câți bărbați după vremi ajutorați de darurile lor cele firești și de cele câștigate, séu jertfit prin vërsare de sânge, aă hulit bogății, aă trecut cu vederea slave, aă urit desfătări, și tóte alte bunătăți le a socotit de nimic în pământ streinū, și aă ales a muri în patrie! Câți și în vremea de acum avënd pre același dor al Patriei, urméză acelorași întru tóte.

Puține saă mai dis spre dovada dragostei și a iubirei de patrie, pre lângă nenumëratele doveđi, care arată pre acest adevër. Omul, nici prin graiū póte arăta, nici prin scris póte închipui, cât foc arde

în inima sa, când în streinătate aflându-se, gândește la patrie. Și atâta de mult iubeste dragostea patriei, pre cele alte plăceri, în cât toate le are de al doilea, fie patria sa cât de mică, cât de proustă, și ori cum ar fi!

În unele popore statornicindu-se unirea omenilor, și iubirea de patrie înrădăcinându-se, au crescut, au sporit, și saau făcut nemuri nebiruite.

Între altele iarăși, din neunire încuibându-se iubirea de sine și teociunea, care este trufașea mlădiță a iubirei de sine, s'au făcut în cele după urmă, jertfa a nimicniciei, răspândind părțile poporului, așternând pustiirea, și spre pildă de ocară; au lăsat numai urmele ȕidurilor! Amar lucru! dărapănătoare pricină! Unirea poporanilor și iubirea de patrie au întemeiat stâlpi neclătiți; iar blestemata neunire au lăsat numai mormenturi! Unirea este pomul răsădit lângă isvórele apelor, carele dă roduri multe și bune,..... iar neunirea este copaciul ticăloșielor, carele, de și rodește, însă rodurile lui până a ajunge la copt, de crude putrezesc. O! unire! Maica omenirei! și O! blestemată desghinare! și iubire de sine! organele tu-

turor amărătelor nenorociri și ale ticăloșilor omenești! Cel ce defaimă unirea, dragostea aprópelui, slava și cinstea patriei, acela este om rău, împietritu, nesimțitor, vrășmașu al omenirei, protivnic lui Dumnezeu, tăgăduitor al fireștilor sfinte datorii, lepădat de credință și blestemat de obște; căci țice gura cea nemincinosă a bisericei: „Să iubim unul pa altul, ca într'un gând să mărturisim“!!! și acésta privește cu totul la unire, și la sta'ornica închipuire prin dragoste.

Țara Românească, după nenorocire, câțiva ani sânt, de când aũ scăđut din vitejeasca sa întregime și putere, și aũ scăđut subț veninata asprime a grecilor, adică a fanarioților, și a altora cari aũ pribegit din *patria* lor pentru rėutatea lor, precum să mărturisește din ranele cele nu lesne de vindecate ale țării. Cu tóte acestea, în multe rânduri aũ avut pârleju prea indemánatic, ca să se desgárbovescă de povara amărătelor greutăți, în multe rânduri aũ adus *Dumnezeu* în politicescul orizont al țării, pre Sórele deșteptărei, carele este cea singură pricină a desrădăcinării de ne unire; de multe ori firește de sineși aũ venit lucrul întru îndem-

nare; dar însă, veninul cel omoritor și buruiana cea otrăvitoare care eșea din răsadnița cea viclână a grecilor, adică zavistia, pre care protivnicul nēm aũ presărat'o după vremi în frunțașele părți ale pământului lor, Româniî nicî o dată n'aũ îngăduit a vedea trupul Românesc vindecat de bóla neunirei, ci prin lingușitórele și fățarnicile lor mijlóce, pricinuind țarei pre ciuma răsvrătirei, desbinării, și a neunirei, aũ așternut'o în cele după urmă mai mórtă în mormântul năprasnaciî lor năvăliri, și în grozava grópă a anului 1821, pre care de atâția ani adânc o săpaseră, și tare o đidiseră prin architectura relelor lor cugetări. Acest an, cu adevărat s'aũ arătat priveliștea celor sub suflet încuibate grecești rele cugete. Acest an, de și eset amar la sufletul Românescului trup, dar însă meșter povățuitor Românilor pentru vremile viitoare. Acest an, cu adevărat s'aũ arătat alt Apelis, zugrăvind pe de o parte înegritul suflet al grecilor, cu cele mai adevărate vepsele ale adevărului, și pe de alta, arătând Românilor poteca desrobiei lor și a dobândirei binelui lor! *O! anule!* *Cu létul 1821!* Tu, cu adevărat prin intrare-ți de aî și pricinuit Românilor amă-

răciune, dar de o dată și deșteptarea! Lunile tale academii saū închipuit pentru Români, césurile tale, dascăli s'a aședat pentru Români, iar minaturile tale, ca nisce sorî luminători s'aū înfipt în simțirile Românilor! Drept aceia, fieși care trup carele pörtă într'ênsul suflet Românesc, este dator, *Tie* să 'ți harizască cele mai dulci minaturi ale vieței séle. Némul Românesc, are sfânta datorie care în mijlocul *Patriei* lor să ridice spre pomenirea *Ta* un monument spre vecinică ținare de minte, pentru că întru adevăr „*Tu ești anul bunătăței Domnului*“ ! *Tu* dar precum ai arătat Românilor veninatul cuget al grecilor, îi și unește spre folosul *Patriei* lor ! Deșteptă-i din beția duhului grecesc, și trezește-i spre a să *Invêța din cea ce aū pătimit, căci de a greși de două ori întru aceiași nu este lucru de bărbat înțelept*; iar când nici dintru acésta nu se vor înțelepți Români, și nu vor cunóște răutatea ce le aū pricinuit grecii de atâtea ani și nu se vor uni spre folosul *Patriei* lor, atunci cu adevărat sunt vrednici de batjocura némurilor, și grecii, cu tótă îndrăsnéla pot dice, că: „*Elada scóte bărbați, iar Valahia roduri*“. O! hulă

neștersă O! rușine vecinică! și o ticăloșie a răsvrațiților Români.

Ci dar, *Românilor!!!* Voi cei-ce sunteți strănepoți ai slăviților acelora bărbați, rușinați-vă de a mai fi batjocura grecilor! Voi cei-ce ați fost óre când slăviți în Istorie, nu vă mai smeriți grumazul la amăgitoarele momeli ale grecilor! Nu mai fiți orbi miluitori către nemulțumitorii aceea, cari după ce voi îi inpiciorogați, voesc să vă aducă în stare ca ei să vă miluască pre voi dintru al vostru! Desbrăcați-vă de haina cea cu póle lungi a iubirei de sineși, și vă îmbrăcați cu strălucitul veșmânt al iubirei aprópelui, și al *Patriotismului!*

Priviți în oglinda anului cu leatul 1821, și aceia vă va arăta ce fel ați fost până acum și cum trebuie să fiți de acum înainte! Fugiți departe de gidilitura măglisirilor grecești, și iubiți-vă uuul pre altul! Depărtați de lângă voi arcurile slavei deșarte, și nu mai pătrundeți prin ai voștri cu veninatele săgeți ale mării ce șulemenite! Toți se iubescă pe unul și unul pre toți, căci tot uă frămintătură sunteți!

Iubiți unul pre altul intru legătura dragosteî, căci cel-ce rămâne intru dragoste, intra Dumneșeu rămâne, și Dumneșeu intr'ênsul!!!

(Fine)

DISCURS

*Pronunțat de D-nu N. Ionescu directorul
școlii No. 1 de băieți din Buzău la 28
Iunie 1887, cu ocazia punerii temelii
a două școli comunale.*

Domnule ministru,

Corpul didactic din această urbe, nici o-dată nu s'a simțit atât de mulțumit și satisfăcut, ca astăzi, prin onórea ce 'i o faceți D-vóstră, care ca cap al instrucțiunei publice vă aflați în mijlocul lor, să luați parte la o solemnitate, care pentru noi este de cea mai mare importanță. Ca recunoscință, vă putem asigura, că vă vom păstra tot-d'a-una cel mai profund devotament.

Nu uităm a aduce mulțumirile nóstre și D-lui primar, care în câți-va ani numai, a pus toate silințele și totă inteligența D-sale în serviciul instrucțiunei, făcându-ne a ne afla la punerea temeliiilor a două școli, de cari de mult se simțea trebuință.

Domnilor,

Acum 23 de ani, când s'a pus temelile scólei, pe care o avem ađi, ȓiceam: Dea D-deú, ca în curênd, să văd asemenea edificii la câte trele unghiurile oraşului. Ei bine! sunt vesel că dorinȓa exprimată atunci ađi se realizéază.

Era un timp, nu departe de noi, când în tinda bisericii se vedea şedênd unul lângă altul, pe nişte laviţe, fórte primitive, nisce copilaşi de ambe sexe, ȓinênd în mâni câte-va foi legate într'un fel de scórte de lemn lipite pe d'asupra cu piele, carora ori-ce descriere le-aşi face, nu v'aţi putea face o idee despre dânsele până ce n'ar fi veđute. Acéstă carte se numia orí bucóvnă, orí céslov. Alături cu fie-care se mai vedea o scândurică făcută mai în forma unei mici lopeţi, care se smolea pe d'asupra cu céră şi printr'o unéltă în forma unui cuţit se gravau litere, acésta se numia panachidă.

În mijlocul acestor copii se plimba, un om, mai adesea bătrîn, care, când servia în biserică, avea numele de cântăreţ, iară a-colea în mijlocul copiilor, purta numele de dascăl, şi dacă învăţa pe copii să citéscă bucóvna, céslovul şi psaltirea, la care nu

ajungeaŭ toți, se socoteaŭ ómenii sciutori pe carte, și la cel ce știa carte tótă lumea își lua căciula, și dicea că el are patru ochi.

Astă-đi, negreșit, când s'ar mai vedea asemenea lucruri, ar provoca rîsul. Dar trebuie să ne descoperim capetele și să respectăm cu cea mai mare venerațiune acest tablou, cărui până ađi, nu s'a găsit un singur pictor, să'i dea coloritul. Aceste scoli, aceste lavițe, aŭ dat pe Tudor, Ilarion, Văcăresci, Filipesci, Golești, Eliađi, Brătieni, Roseți, Kongálniceni, Negri și alții. In fine a dat o Românie, a dat independența și Regatul.

Pentru prima óră în acest oraș se deschide o scólă românească la anul 1832. Nu am putut găsi ziua începerii și solemnitatea făcută cu deschiderea scólei, dar la 1833, găsesc o otnoșenie a ilustrului, regretatului și mult iubitului episcop Dionisie, către cinstitul magistrat de atunci.

Iată ce scria Dieconășul Dionisie primul dascál în Buzeu: „Dragostea către „némul meu, și plăcerea de a lucra spre „luminarea nevinovatei tinerimi, acestea „m'aŭ îndemnat, să fac întrebare cinstitu- „lui magistrat, ca ce chibzuire și punere „la cale s'aŭ făcut de scólă pentru viitor

„căci dacă până la 15 de August viitor
 „nu se va face nici o punere la cale, voi
 „însciința pe cinstita eforie spre a mă
 „muta la alt județ, unde orășeniî prețuind
 „învățătura aū case gata mai de multă
 „vreme.“

De atunci până ađi, a trecut o jumătate de secol și Buzeul abia, abia la anul 1865, instaléză pentru prima óră într'un local propriū, o singură scólă primară de băeți. La anul 1833 o scólă primară, la anul 1865 tot o scólă primară, asta dacă nu este o retrogradare, apoi este starea în loc, este talantul din evanghelie îngropat în pământ.

Causa însă nu trebuie departe căutată. Căci pe când scolile începuse a'și lua avântul, și ajunsese până în creștetul munților, vine ocupațiunea ruséscă și turcéscă, și la anul 1848 se închid tóte scolile din țéră. Nu se vede nici un ordin, nici o dispozițiune luată pentru închiderea lor, căci cea din urmă hârtie aflată în dosarul aceluî an, care pórtă data de 6 Septembre, este subscrisă pentru ministru de reposatul P. Poenaru și este ralalativ la lefurile îpvățătorilor.

De aci 'naite nu se mai vede nimic, ci

tocmai în anul 1851, Octombrie 13, se vede un raport al suplinitorului clasei III, cerând instrucțiunii de la eforie pentru deschiderea școlii.

A fost destul 3 ani ca totul să începă de la început. În această perioadă a școlilor lucrurile merg cu încetul, încep iarăși a se deschide școlile sătesci, se înființază școli de fete din fondurile Brâncovenesci, cari mai târziu trec la Stat.

Așa merg lucrurile până la anul 1866. De aci încolo începe o eră nouă pentru instrucțiune, școla care se clădise și care se părea mare, avea nevoie să fie locuită. Se înființază în anul 1867, o singură clasă gimnasială și încetul cu încetul se adaogă câte una una, câte patru clasele. Pe rând se mai înființază trei școli de băieți și două de fete.

Au fost destul cum am spus, trei ani nenorociți, ca instrucțiunea să începă iarăși de unde începuse la 1832, douăzeci de ani de înapoere.

Astăzi însă mulțumită guvernului, mulțumită sistemului de administrare, mergem cu pași uriași. De odată două școli încep să se arate creștele temelilor lor și pare că spun, D-le ministru și D-le primar, că

la anul o să mai avem asemenea serbătore.

Indienii în înțelepciunea lor ȕic: că acela care a plantat un arbore a bine meritat de la omenire.

Aũ mare dreptate. Tẽněr, te adăpostesce de arșita sórelui, bătrân, încălȕesce mânușitele și piciorușele unui copil cu crăcile sale uscate, și când un meșter îl trântesce la pământ, face o bancă, pe care un iscusit învățator așeză un copil, îl învață a adora pe D-ȕeũ, așși cunósce datoriile către patrie și a iubi pe aprópele seũ.

Cel ce a plantat arborele a bine meritat de la omenire, cel ce a făcut banca, a bine meritat de la omenire, dar cel ce a pus copilul pe bancă de o mie de ori a bine meritat de la omenire.

Noi aȕi serbătorim punerea pietrii din capul unghilui la douė edificii, în cari miș de elevi vor lua cunoscințele necesarii pentru a face pe om sășși împlinésca scopul, pentru care'l-a aruncat D-ȕeũ pe pământ. De câte ori dar trebuie să bine merite de la omenire în genere, și de la națiune în particular, aceia cari pun piatra în capul unghiului!

Copii, voi, generațiune tânărc, care aveți a succedea acestei generațiuni, luați a minte, ministru, episcop, prefect, primar, profesori, vii și pun temelia acestor edificii în cari voi aveți să căpătați luminile necesarii omului sociabil. Siliți-vă a vă arăta demni de așteptările lor. Cu câtă greutate, cu câtă anevoință generațiunea noastră a putut căpăta bunurile instrucțiunii! Trebuia să trecem printre tunurile și pe sub spăngile rusesci, turcesci și nemțesci, ca să putem ajunge la scóla. Voi aveți scóla mai la ușea fie-căruia, cu totul la îndemână, siliți-vă dar a eși înaintea așteptărilor nóstre. Invęțați a respecta pe D-deu, a iubi patria. Și atunci fiți siguri, că generațiunea care deja declină, din scorburile pământului, printre crăpăturile mormintelor, vă va trimite bine cuvântările cerului.

(Monitorul Oficial din Iulie 1887)

Discursul d-lui B. Iorgulescu

*Ținut înaintea elevilor liceului, cu
ocazia zilei de 10 Maiu 1897,
în pădurea crângu*

Iubiți elevi,

Țiua de 10 Maiu, despre a căreia însemnătate istorică am avut ocasiune să vă vorbesc puțin mai nainte, devenind acum și o zi de serbare scolară și serbătorind-o, ca atare, pentru prima oră în această frumoasă pădure, numită „*Crângu*“, cred că e bine a vă face cunoscut, în puține cuvinte, istoricul acestui loc de escursiune, acestui mic paradis al orașului nostru, care, nu numai voă, dar aprópe tuturor, e necunoscut până acum.

Inainte cu 400 aní se afla pe aci, între riul Buzeu și comunele Maxenu și Scurtesci, un vast masiv de pădure, numit Frăsinetu și care nume îl mai păstređă și

adă pâlcul de pădure din comuna Similésca, numit Frasinu.

Radu cel mare, înființând episcopia Buzăului în 1496, găsesce cu cale a-î dărui din acest mare masiv, o porțiune de 600 pogóne, ce forma un corp separat, numit pe atunci Braniscea și căruia noi acum îi dlicem crângu.

Paisie, consacrat Episcop al acestei diecese de sfântul Patriarch Nifon și care o păstorește de la 1496—1526, primind această donațiune, nu o putu poseda în mod liniștit, căci locuitorii din târgul Buzăului și satele vecine îi călcau hotarele și îi tăiaă tufele.

Probă despre acésta avem condica Episcopii Buzău, înființată de episcopul Dosofteiü și unde sunt trecute mai tóte actele de danie și procesele acestei sfinte Episcopii

În această condică, la fila 79, étă ce găsim:

„Episcopul Paisie, neputënd stăpâni în pace acéstă pădure, se plânge D-lui țăriî, Radu de la Afumați, care în anul 1524 Aprilie 7, dă următorul chrisov:

„Cu mila lui D-đeü, Io Radu Voevod și Domn scrie Domnia mea județului și celor 12 Pîrgari, din orașul Domniei mele

de la târgul Buzăului și așa vă grăesc Domnia mea, că în ceas ce veți vedea această carte a Domniei mele, voi în acel ceas să mergeți împreună cu Părintele Episcop, chir Paisie, în Branisçe, să căutați ver pe unde a dat răposatul Radu Voevod, așșderea și acum să umblați prin Branisçe, să însemnați ver pe unde a ținut Părintele Episcop înainte și acum să fie volnic Părintele Episcop să'și apere Braniscea și niminea să nu fie volnic a intra în Branisçe de a tăia, pentru că acel om, ce va tăia, Părintele Episcop să fie volnic a-i face lui dojana și pedépsa și într'alt chip să nu fie, după ȃisa Domniei mele.“

Ispravnicul Vlaicu, mare Logofăt, a fost în specie însărcinat cu aducerea la îndeplinire a acestui chrisov.

Episcopia acum, de și împuternicită în drepturile sale, dar tăiatul pe furiș nu se ostia, reclamele nu încetau și chiar de pe atunci ómenii Domniei consideraau pe locuitorii circumvecinii ai acestei păduri de cei mai mari hoți, de óre ce nu ascultaau de nici o poruncă domnăscă. De acest ponos, pe drept sau pe nedrept, se bucurau nu numai locuitorii săteni, ba și unii din boeri, căci iată ce găsim într'un crhrsov din 1571 Februarie.

Alexandru Vodă pune pe Stan Logofătul să scrie, chiar în scheiul ostei, ispravnicului din Buzău, Radu logofătul, să bage de sémă ca nu numai tîrgoveții, dar nici chiar Clucerii să nu se mai atingă de acel crâng cu tufe. Totuși această posesiune a Episcopiei nu încetă de a fi călcată.

În fine Constantin vornicul, în 1706 scrie lui Caloian căpitan ot Buzău, Iusbașilor, ceaușilor și tuturor călăreților (personalul polițienesc de pe atunci?) ca să privigheze și să înceteze de a se mă tăia tufele Episcopiei din Branisce.

Dar această poruncă este întâmpinată de o reclamă a tîrgoveților dată Domnului Constantin Brâncoveanu, prin care cer, ca tufele să fie tăiate sau rărite, de ore ce se ascund hoții în această Branisce și nimeni nu pôte fi sigur pe viața sa în localitățile din împrejurime. Această reclamă face pe Constantin Brâncoveanu să dea tot în acel an, 1706, un alt chrisov, fie pentru a pune capăt plângerilor Episcopilor, fie că pericolul indicat era real, prin care ordonă a lăsa în pace pe tîrgoveți de a tăia, însă numai să rărescă, dar nu să exterimine pădurea. Din aceste vremi și până azi, lacul din mijlocul crângului pörtă numele de Lacul hoților.

De aci înainte reclame nu se mai ved, ceea ce probéază că între oraşeni şi Episcopie se stabilise un fel de înţelegere, iar hoţiile mai încetaseră.

Ceva mai mult, după 1828 crângul devine şi un mic loc de petrecere, iar în timpul Domniei lui Ştirbeiū, Municipality oraşului începe să-î facă óre care înfrumuseţări, dar şubrede, ca tot ce se face pe locul altuia. Să nu uităm că tot aci, în anul 1853 a fost o mică luptă, între Turci şi Ruşi.

Vedeţi dar, iubiţi elevi că tendinţele oraşenilor de a 'şi apropria acéstă pădure şi a o utiliza, fie pentru trebuinţele, fie pentru plăcerile lor, au fost vechi, însă ea n'a putut deveni proprietatea oraşului decât în anul 1884, când graţie marelui Român, I. Brătianu, care era pe atunci în capul guvernului ţarei, graţie şi celor ce se aflaū în capul comunei şi cari insistând, printr'un vot al corpurilor legiuitoare, au obţinut în dar acéstă pădure în întindere de 178 hectare.

Eternă fie dar memoria lui I. Brătianu, care prin influenţa şi buna voinţa sa, a făcut ca oraşul să dobândească acest plomun

de viéță și al cărui nume cu drept s'a dat bulevardului pe care venim aci.

Mulțumire și recunoștință tutuor acelo-
ra, cari aũ lucrat, lucréza și vor lucra pen-
tru asanarea și înfrumusețarea Crângului.

B. Iorgulescu

1897 Maiũ 10.

Buzéu
